

Van Damme nog niet bekeerd - Rolf Schöndorff

Jammer. Even heb ik gedacht dat Eric van Damme zich eindelijk dan toch had bekeerd tot het ruime, formele, subjectivistische welvaartsbegrip. Dit meende ik te lezen in zijn column in ESB 4512, waarin hij opgave 4 van het eindexamen vwo 2007 bespreekt. Ik heb me volgens Van Damme vergist. "Van bekering is geen sprake. Ik heb nooit een ander welvaartsbegrip geleerd, nooit een ander gebruikt, nooit een ander gedoceed." stelt hij in zijn naschrift. Terwille van de lezer die zich afvraagt wat hier aan de hand is: het gaat om de manier waarop welvaart wordt gedefinieerd in het concept voor een nieuw examenprogramma economie havo/vwo. Dit concept is afkomstig van een commissie onder leiding van Coen Teulings. Ook Eric van Damme maakte van de commissie deel uit. Aanvankelijk hanteerde het concept een aantal definities van welvaart door elkaar. Inmiddels zijn we zover dat expliciet afstand wordt genomen van bijvoorbeeld het bbp als welvaartsmaatstaf. Welvaart, zo zegt het concept nu, is gelijk aan de som van consumenten en producentensurplus. Het surplus zoals in het concept examenprogramma naar voren gebracht, wordt afgeleid met behulp van een vraag- en aanbodgrafiek. Het bevat bijgevolg alleen geprijsde goederen en laat goederen zonder prijs buiten beschouwing, zoals bijvoorbeeld collectieve goederen en zaken als het milieu. Alleen behoeften die kunnen worden uitgedrukt in koopkracht spelen mee, terwijl deze koopkracht ook nog eens ongelijk is verdeeld. Er is alle aanleiding het examenprogramma te verbeteren en de commissie Teulings heeft hiervoor een aantal nuttige handreikingen gedaan, maar dit is een niet aanvaardbare verslechtering ten opzichte van het huidige programma, dat het ruime welvaartsbegrip centraal stelt. Ik ben hartstochtelijk pleitbezorger van het formele, ruime welvaartsbegrip: welvaart is de mate waarin wordt voorzien in de behoeften van consumenten door omgang met schaarse alternatieve aanwendbare middelen. Een definitie die het subjectieve karakter van de behoeften respecteert en die in zich draagt dat het in de economie om meer gaat dan op geld waardeerbare zaken. Het gaat om een formeel begrip in die zin dat alles ertoe behoort wat geacht wordt ertoe te behoren. (Heertje, 2007)

De omschrijving impliceert eveneens dat men de behoeften van de ene groep van consumenten niet kan vergelijken met die van een andere groep consumenten. Vervelend, lastig voor onderzoekers die met behulp van kosten-batenanalyse hapklare beleidsadviezen willen geven aan de politieke besluitvormers. Die de plussen en minnen in euro's willen kunnen uitdrukken en uitrekenen of er een positief of negatief saldo is. Ik stel daar tegenover dat er zaken zijn die niet in euro's kunnen worden uitgedrukt, zoals bijvoorbeeld de waardering voor een leefbare omgeving, een schoon landschap. Onjuist, stelt Van Damme. Moderne economische technieken stellen ons in staat ook die zaken op geld te waarderen. Hij verwijst daarbij o.a. naar Hanemann (1994) die er met behulp van de *contingent valuation* techniek achter komt hoe mensen bijvoorbeeld geluidhinder waarderen. Wat Van Damme niet vermeld is dat Hanemann in hetzelfde artikel deze techniek sterk relativeert: "While I believe in the feasibility of using *contingent valuation* to measure people's value for the environment, I do not mean to advocate a narrow benefit-cost analysis for all environmental policy decisions, nor to suggest that everything can or should be quantified".

Ook laat hij onvermeld de vernietigende kritiek die Diamond en Hausman (1994) in hetzelfde nummer aan dit type empirisch onderzoek hebben gewijd. Hun conclusie luidt: "*We believe that contingent valuation is a deeply flawed methodology for measuring non-use values, one that does not estimate what its proponents claim to be estimating*".

Tot zover het wel of niet tot geldbedragen kunnen herleiden van behoeften van consumenten.

Maar is dit nu niet typisch een geval van academische haarkloverij of een semantische kwestie? Volgens mij zeker niet. Het gaat er in wezen om dat economen en met name economische beleidsadviseurs oog hebben voor hun beperkingen. Dat zij en ook de samenleving hun uitspraken weten te relativiseren en dat bij de besluitvorming het primaat bij de politiek ligt.

Van Damme schrijft nooit een ander dan het ruime welvaartsbegrip te hebben geleerd en gebruikt. Dit is aantoonbaar onjuist. Leest u even mee?

- "...dat wil zeggen het maximaliseren van de totale welvaart, de som van consumentensurplus en winst..." en "...de totale welvaart bestaat uit de som van producentenwinsten en het consumentensurplus." (1998)
  - "De Ramsey-prijzen maximaliseren wel het surplus van de mobiele bellers maar daarmee nog niet automatisch het totale consumentensurplus (...) of de welvaart." (2002)
  - "Geen wonder dat deze week zowel Schiphol als de Raad voor Verkeer en Waterstaat ertoe opriep snel meer ruimte te creëren. De wedstrijd tussen economie en milieu moet snel beëindigd worden, met de economie als winnaar." (2005)
  - "De bescheiden ambities met betrekking tot het consumentensurplus zijn opmerkelijk: was de hele operatie niet bedoeld om lagere prijzen en meer welvaart te realiseren?" (2005)
- En nu maar wachten tot Van Damme zich echt bekeerd.

LITERATUUR

- Damme, E. van (1998) *Concurrentievervalsing door de overheid*. Tilburg: CentER for Economic Research.
- Damme, E. van (2002) Regulering van de markt voor mobiele telefonie, in: Dalen, H. van en F. Kalshoven (red) *Meesters van de welvaart*. Amsterdam: Balans.
- Damme, E. van (2002) Regulering van de markt voor mobiele telefonie. *ESB* 87(4382), 800-805.
- Damme, E. van (2005) De prijs van lawaai. *Algemeen Dagblad*, 2 juli.
- Damme, E. van (2005) Kosten-batenanalyse liberalisering elektriciteitsmarkt gewenst. *ESB*, 90(4464), D7-D10.
- Diamond, P.A. en J.A. Hausman (1994) Contingent Valuation: Is some number better than no number? *The Journal of Economic Perspectives*, 8(4), 45-64.
- Hanemann, W.M. (1994) Valuing the environment through contingent valuation. *The Journal of Economic Perspectives*, 8(4), 19-43.
- Heertje, A. (2007) *Echte Economie*. Nijmegen: Valkhof Pers.

Met discussie beter begrip welvaartsbegrip - Eric van Damme

Rolf Schöndorff vleit mij door te laten zien dat hij gepoogd heeft een aantal van mijn artikelen en columns serieus te lezen. Die populariserende publicaties doen niets anders dan standaard-technieken uit de internationale literatuur toepassen op micro-economische beleidsproblemen in Nederland, waarbij steeds het consumentensurplus centraal staat. Veel te vaak blijft in onze beleidsdiscussies dit cruciale element van welvaart nog buiten beschouwing. Ik hoop daarom dat velen in Schöndorffs voetsporen zullen treden, en dat ik hen wel zal kunnen overtuigen.

Belangrijker dan mijn eigen schrijfsels of overtuiging is echter de vraag hoe goed economieonderwijs op de middelbare school te garanderen. Hoe scholieren de basisbegrippen uit de economie en de economische wetenschap bij te brengen en hen daardoor een beter inzicht in het functioneren van de maatschappij te geven? Bescheidener: hoe te voorkomen dat die scholieren een verkeerd beeld krijgen van waar het in de economie om gaat? De discussie gaat hierover, waarbij het begrip welvaart als scharnier functioneert. In het huidige, verouderde, examenprogramma worden twee zeer verschillende welvaartsbegrippen gehanteerd: het enge welvaartsbegrip, gerelateerd aan het bbp per hoofd en het ruime Hennipmanianse dat betrekking heeft op de mate waarin de behoeften bevredigd worden. Ons intuïtieve begrip sluit beter aan bij het tweede: als we mogen kiezen in welke samenleving we ons vestigen, oriënteren we ons eerder daarop dan op de financiële waarde van de markttransacties. Omdat niet alles dat van waarde is via de markt verhandeld wordt, sommige markttransacties slechts dienen om ongunstige Ausgangssituaties te corrigeren, en niet altijd alle kosten worden meegenomen, kan bezwaarlijk worden volgehouden dat bbp per hoofd een goede welvaartsmaat is. Mijn ervaring met scholieren en economiestudenten is echter dat deze boodschap niet goed, of helemaal niet, overgekomen is, met alle gevaren van dien. Het misverstand dat economen proberen (de groei van) het bbp per hoofd te maximaliseren is ook bij het grote publiek wijdverbreid. Dit wijst op het tekortschieten van het huidige economische onderwijs, en de noodzaak tot actie.

Klaarblijkelijk krijgt het ruime welvaartsbegrip en de rol die dat speelt in de economie, of in de economische politiek te weinig aandacht, of is dat begrip te lastig te doorgronden. Bij dat laatste speelt zeker ook een rol dat haar pleitbezorgers, zoals Heertje en Schöndorff, de zaak moeilijker voorstellen dan zij is. Wat moeten we aan met de constatering dat het "gaat om een formeel begrip in die zin dat alles ertoe behoort wat geacht wordt ertoe te behoren"? Sommigen hebben behoefte aan sex met kinderen, of dieren; anderen willen Geert Wilders vermoorden, of Nederland omvormen tot een islamitische staat. Hoe houden we rekening met de mate waarin deze behoeften bevredigd worden?

Mensen willen wat ze willen en het ruime welvaartsbegrip is daarom subjectivistisch, maar dat wil niet zeggen dat men de behoefte van de ene consument nooit kan vergelijken met die van een andere. Als Adam, met Eva als tegenpartij, vrijwillig een appel voor een peer ruilt, heeft Adam klaarblijkelijk meer behoefte aan een peer dan aan een appel, terwijl voor Eva het omgekeerde geldt. Hoe men het ook wendt of keert: hier vindt een vergelijking plaats. Mijn conclusie is dat het ruime welvaartsbegrip meer aandacht verdient, maar dat het die aandacht alleen zal krijgen

als aan minstens twee voorwaarden voldaan is: het begrip wordt geconcretiseerd, en het wordt ontdaan van de verhullende en misleidende mist die eromheen hangt.

Op het microniveau van specifieke markten is dergelijke concretisering mogelijk. In een partiële analyse geeft het consumentensurplus precies weer in welke mate de behoeften op deze markt bevredigd worden. Goed begrip van micro-economisch beleid is alleen met kennis van dit surplus mogelijk. Zo stelt Neelie Kroes: *"Consumer welfare is now well established as the standard the Commission applies when assessing mergers and infringements of the Treaty rules on cartels and monopolies"*. Het concept heeft het voordeel van de eenvoud, zodat het middelbare scholieren kan worden bij gebracht. Als zij het in partiële context kennen, zullen ze het ook in andere contexten herkennen. Op zijn minst kan dan verwacht worden dat ze aan de bel trekken als dat surplus niet benoemd wordt. Dit was bijvoorbeeld het geval in het examen van dit jaar, waarop leerlingen gevraagd werd te beoordelen of sluiting van een luchthaven gewenst was, zonder dat daarbij het nutsverlies van de reizigers ter sprake kwam.

Terecht, en in lijn met de internationale wetenschappelijke literatuur, definieert de commissie Teulings, in een marktcontext, de totale welvaart overigens als de som van het consumentensurplus en het productensurplus, dat wil zeggen als de mate waarin de waarde van de productie de kosten daarvan overstijgt. Producenten zijn immers ook consumenten. Zo komt ook het bbp weer in beeld, en zo bezien is het nieuw voorgestelde begrip een welkome brug tussen de twee bestaande. Schöndorff maakt een belangrijke denkfout. Uit het feit dat de commissie Teulings haar welvaartsbegrip in een marktcontext illustreert, leidt hij af dat het concept alleen in die context gedefinieerd is. De stelling dat het concept alleen geprijste goederen bevat en dat goederen zonder prijs buiten beschouwing blijven, is onjuist. De individuele (of collectieve) betalingsbereidheid is ook voor niet marktgoederen een goed gedefinieerd begrip, het gaat immers slechts om de vraag naar indifferentie tussen twee toestanden. Een belangrijke vraag is hoe die betalingsbereidheid in het geval van niet-marktgoederen bepaald kan worden. Schöndorff poneert hier slechts "Ik stel daar tegenover dat er zaken zijn die niet in euro's kunnen worden uitgedrukt". Deze stelling is theoretisch niet houdbaar. Empirisch is de vraag hoe iets dat bestaat zichtbaar en meetbaar gemaakt kan worden. De discussie tussen Hanemann en Diamond/Hausman, waarnaar Schöndorff verwijst, maakt zeker duidelijk dat hier voetangels en klemmen liggen en dat naïeve methoden geen garantie op succes bieden. De lezer kan zich zelf een oordeel vormen. Wel moet hij bedenken dat die discussie gevoerd werd tegen de achtergrond van de ramp met de Exxon Valdez in Alaska en dat sommige deelnemers aan dat debat destijds als experts en adviseurs voor bepaalde betrokken partijen zijn opgetreden. Dat het destijds lastig was de waarde van de milieuschade te bepalen impliceert niet dat het onmogelijk is om nu, bijvoorbeeld, de waarde van een natuurgebied als het Naardermeer te bepalen, op zijn minst bij benadering. De wetenschap heeft vooruitgang geboekt en niet alle problemen zijn even ingewikkeld. Categorisch stellen dat iets niet kan, is niet wetenschappelijk, beneemt scholieren het zicht op de wetenschappelijke methode, en belemmert de vooruitgang. *Eppur si muove*.